

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою юридичного факультету
протокол № 7 від 10 лютого 2017 року
Голова вченої ради

_____ А. Г. Бобкова

ПРОГРАМА

**додаткового фахового випробування
для вступників на навчання
на спеціальність «Право» за ступенем освіти «Бакалавр»
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня «Молодший спеціаліст»
з іншої спеціальності у 2017 році**

ПРОГРАМА КУРСУ «ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА»

Тема 1. Походження держави і права

Загальна характеристика додержавного суспільства. Первісне стадо та первісне суспільство. Суспільна влада та соціальні норми в додержавному суспільстві. Механізм організації та здійснення влади. Дія нормативних регуляторів у первісному суспільстві. Регулятивна роль міфів, обрядів, ритуалів. Механізм народження звичаю.

Перехід від привласнюючої економіки до виробляючої економіки як фактор соціального розширення суспільства.

Виникнення держави та права. Основні теорії про походження держави та права. Нерівномірність розвитку державності у різних народів.

Тема 2. Поняття і сутність держави

Держава як універсальна суверенна політична організація суспільства. Ознаки держави, що відрізняють її від інших організацій, об'єднань, утворень: наявність права, особлива публічна влада, суверенітет, територіальний устрій. Визначення поняття держави.

Сутність держави. Класовий і загальносоціальний підхід до визначення сутності держави. Держава як механізм керування справами суспільства. Державний примус.

Основні функції держави. Їх класифікація.

Тема 3. Форма держави

Поняття і значення форми держави. Структурні складові форми держави.

Форма правління: поняття, види. Монархія і республіка, їхні різновиди. Особливості монархічної і республіканської форм правління на різних етапах розвитку держави. Значення форми правління у визначенні форми держави.

Форма державного устрою: поняття і види. Унітарна держава, федерація і конфедерація. Міждержавні об'єднання та організації. Роль національно-державного та адміністративно-територіального устрою у визначенні форми держави.

Поняття і види політико-правового режиму. Вплив політико-правового режиму на визначення загальної форми держави. Демократія, авторитаризм, тоталітаризм.

Тема 4. Право у системі соціального регулювання відносин в суспільстві

Система соціального регулювання відносин в суспільстві. Нормативні і ненормативні регулятори. Норми соціальні і технічні. Поняття і види соціальних норм. Право в системі соціальних норм і його призначення.

Поняття та ознаки права. Право як система правил поведінки і як міра свободи особи, як масштаб поведінки і як застосування однакової міри до різних людей. Зміст права. Об'єктивне і суб'єктивне у праві.

Право і держава: взаємодія та концепції співвідношення. Примат права, зв'язаність держави правом. Розсуд держави, відступ від права, свавілля.

Право і економіка. Економічні інтереси в праві. Соціально-економічна обумовленість в праві. Можливості і межі впливу права на економіку.

Право і політика. Право як основа і засіб виразу політики. Право і національні відносини в суспільстві.

Сутність і соціальна цінність права. Прояви сутності права на різних етапах його розвитку. Право і моральність.

Функції права. Поняття, зміст, класифікація. Соціальні і юридичні функції. Виховна функція, функції громадянської згоди і соціального захисту особи. Регулятивні статична і динамічна, охоронна функції. Інші функції, які виконує право.

Тема 5. Джерела (форми) права

Поняття джерела (форми) права. Форма, зміст і сутність права.

Класифікація джерел права. Тенденції в розвитку джерел.

Поняття і основні ознаки нормативно-правового акту, його відмінність від актів застосування і тлумачення права. Види нормативно-правових актів. Право і закон. Закон як вид нормативно-правового акту: поняття та ознаки. Поняття, ознаки та види підзаконних нормативних актів. Роль правозастосовчої практики в регулюванні суспільних відносин. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб.

Прецедент як джерело права. Види прецеденту.

Звичай як джерело права: поняття, ознаки та сучасне значення. Діловий звичай.

Юридична доктрина. Доктрина і коментарі до юридичних текстів.

Нормативний договір: типовий і зразковий. Міжнародні угоди.

Порівняльний аналіз місця і ролі джерел права на основі гармонізації і адаптації внутрішнього права держави і європейського права.

Правила гуртожитку, етикет і інші регулятори у суспільстві. Їх співвідношення з правом.

Тема 6. Правотворчість і систематизація в праві

Формування права (правотворення): поняття та етапи. Формування права, правотворчість та правове регулювання.

Правотворчість як завершальний етап формування права. Поняття і загальна характеристика правотворчого процесу. Значення правотворчості в різних правових системах.

Зміст правотворчого процесу, його стадії і суб'єкти. Концепція законопроекту. Законодавча ініціатива.

Якість і мова правових актів. Законодавча техніка. Юридичні терміни, конструкції, аксіоми і презумпції.

Систематизація в праві: поняття, види, значення. Акти кодифікації, їх види та структура. Інкорпорація та консолідація. Електронно-обчислювальна техніка у систематизації правових актів.

Тема 7. Право як система. Основні правові системи сучасного світу

Поняття системи і структури права. Класифікаційні критерії виділення галузей права. Предмет і метод правового регулювання. Галузі і інститути права.

Система права і система законодавства: їх співвідношення.

Поняття і структура правової системи.

Правова сім'я. Критерії об'єднання правових систем в правові сім'ї. Основні види правових сімей сучасного світу.

Матеріальне і процесуальне право. Публічне і приватне право. Міжнародне право, його співвідношення з внутрішнім правом держави.

Тема 8. Правова норма

Поняття і ознаки норми права. Загальне правило поведінки, формальна визначеність, системність, загальнообов'язковість, неодноразовість дії, неперсоніфікованість адресата.

Зміст правової норми.

Основні елементи логічної структури правової норми. Гіпотеза, диспозиція, санкція, їх характеристика. Способи і особливості викладення правових норм у статтях законів і інших нормативно-правових актів.

Класифікація правових норм. Диспозитивні і імперативні норми. Норми забороняючі, зобов'язуючі та уповноважуючі. Регулятивні і охоронні норми. Норми-дефініції та норми-принципи. Оперативні і колізійні норми. Особливості норм матеріального і процесуального права.

Тема 9. Правові відносини

Поняття і ознаки правових відносин, їх співвідношення з правовою нормою. Види правовідносин.

Склад (структура) правовідносин. Його елементи. Суб'єкти правових відносин і їх види. Правосуб'єктність. Правоздатність і дієздатність. Правовий статус. Зміст правових відносин. Суб'єктивне право. Правомочність. Юридичний обов'язок. Об'єкт правовідносин. Види об'єкту правовідносин.

Підстави виникнення, зміни і припинення правових відносин. Юридичні факти і їх класифікація. Фактичний склад.

Тема 10. Реалізація права

Поняття і види реалізації права. Безпосередня реалізація права. Правореалізація через правовідносини.

Форми реалізації права. Дотримання, виконання, використання і застосування правових норм. Співвідношення реалізації права і способів правового впливу.

Застосування права як особлива форма його реалізації: поняття, ознаки, суб'єкти. Стадії правозастосовчої діяльності. Встановлення і аналіз фактичних обставин. Вибір правової норми. Ухвалення рішення.

Прогалини в праві: поняття і види. Заповнення і подолання прогалини в праві. Способи подолання прогалин. Аналогія закону, субсидіарне застосування права, аналогія права.

Застосування права при конкуренції (колізії) норм. Поняття і способи подолання конкуренції.

Акти застосування права. Їх поняття і види. Структура правозастосовчих актів.

Тема 11 Тлумачення права

Поняття тлумачення права і його значення. Місце тлумачення права в правозастосовчому процесі. Тлумачення у процесі правотворчості і систематизації законодавства. Етапи тлумачення права. З'ясування і роз'яснення змісту правових норм.

Види тлумачення за суб'єктами. Офіційне і неофіційне тлумачення. Нормативне і казуальне, автентичне, легальне і судове тлумачення. Доктринальне, професійне і буденне тлумачення.

Види тлумачення права за обсягом. Адекватне, розширювальне і обмежувальне тлумачення.

Способи тлумачення правових норм. Граматичне, логічне, систематичне, історико-політичне, спеціально-юридичне тлумачення.

Акти тлумачення права: поняття та види.

Тема 12. Механізм і ефективність правового регулювання суспільних відносин

Правовий вплив та правове регулювання. Основні засоби правового регулювання відносин у суспільстві. Процес правового регулювання, його стадії.

Загальна характеристика механізму правового регулювання. Основні елементи механізму правового регулювання. Роль правових норм, правових відносин і діяльності органів держави у механізмі правового регулювання. Акти реалізації прав і обов'язків і акти застосування права, їх місце у механізмі правового регулювання.

Поняття правосвідомості та її місце в системі форм суспільної свідомості. Основні риси правосвідомості та її структура. Рівні і види правосвідомості.

Поняття правової культури. Правосвідомість і правова культура. Правове виховання і юридична освіта. Професійна правосвідомість (судді, прокурора, юрисконсульта і ін.). Етика юриста.

Законність і правопорядок. Поняття і основні риси законності. Вимоги законності і її принципи. Режим законності як найважливіша вимога правової держави.

Поняття правопорядку, його співвідношення із законністю і громадським порядком.

Поняття ефективності права. Основні методи визначення ефективності права.

Тема 13. Поведінка в сфері права. Юридична відповідальність

Правомірна поведінка: поняття, структура, види. Правова активність громадян. Законослухняна поведінка. Звична поведінка. Конформістська і маргінальна поведінка.

Неправомірна поведінка та зловживання правом. Поняття зловживання правом.

Неправомірна поведінка та її види. Об'єктивно протиправні дії. Поняття, ознаки і види правопорушень. Склад правопорушення, його елементи і види.

Поняття та ознаки юридичної відповідальності. Співвідношення юридичної відповідальності і державного примусу. Функції юридичної відповідальності. Підстави і види юридичної відповідальності.

Список рекомендованої літератури

1. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения. – 2-е изд., перераб. и доп.– М.: Изд-во НОРМА, 2002. – 608 с.

2. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав.конструкції та наук. концепції): навч. посіб./ За ред.. О.В.Зайчука, Н.М.Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.

3. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: підручник. – К.: Кондор-Видавництво, 2016. – 716с.

4. Мала енциклопедія теорії держави і права / За заг. ред. Ю.Л.Бошицького. – К.: Вид-во Європейського університету, 2010. – 368 с.

5. Осауленко О.І. Загальна теорія держави та права: Навч. посібник. – К.: Істина, 2007. – 336 с.

6. Теория государства и права: Учебник / Отв. ред.. В.Д.Перевалов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2008. – 496 с.

7. Теорія держави і права: посіб. для підгот. до держ. іспитів / Д.В. Лук'янов, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський, Г.О. Христова; за заг. ред. О.В. Петришина. – 4-те вид., допов. і змін. – Х.: Право, 2015. – 204 с.

8. Хахуліна К.С., Малига В.А., Стаднік І.В. Теорія держави і права в схемах та визначеннях: Навчальний посібник. – Донецьк: Донбас, 2011. – 341 с.